

Lyckliga gatan finns inte mer.
De orden kom för mig när jag för en
tid sedan färdades Dalavägen genom

Villasta'n på väg mot Filipstad.

Tankarna gick tillbaka till min
barndoms- och tonårstid under
1940- och 1950-talen.

Lyckliga gatan för oss Villastadsbor var

Eldaregatan – då stadsdelens
huvudgata – nu en blindtarm vid
sidan om ett trafikstråk.

Lyckliga Eldaregatan

Låt oss gå tillbaka 50-60 år i tiden. Just uppkomna ur "undergången" finner vi på vänster sida Dahlmans trävaruaktiebolag. Där fanns en dragkärra med järnskodda hjul, som vi pojkar ofta fick låna för att till något skrotupplag dra ihopsamlat järnskrot, gummiringar, papper, glas och allsköns återvinningsmaterial; det var ju kristid och det blev väl också någon krona i förtjänst som räckte till en del godis. Hur spännande var det inte också att klättra och gömma sig i brädstaplarna som fanns på högra sidan om Eldaregatan. Granne med Dahlmans fanns även en konkurrent, nämligen Lindfors' trävarufirma. Där fanns inga brädstaplar utan endast kontor. Till Dahlmans kunde man också gå för att köpa en säck spillved för en krona. Man eldade på de flesta ställen i vedspis och kakelugn på den tiden. Kol och koks var en bristvara under krigstiden. På ett av Dahlmans magasin som vette mot Eldaregatan fanns en stor termometer, som var något av en riksligare såväl heta sommar dagar som kalla vinternätter. Bredvid termometern hade postverket placerat sin gula brevlåda som nog under årens lopp hann ta emot många försändelser och förtroenden.

Vi fortsätter Eldaregatan norrut och kommer strax till gröna kiosken, som vi ungar kallade John Nyhléns grönmålade frukt-, tidnings- och godisrörelse. Den gode Nyhlén var den verkliga affärsmannen. Kom man för att köpa en femöreskola lockade han med än det ena och än det andra åtråvärda godiset och i ett huj var kanske hela veckopengen förbrukad.

På andra sidan gatan mitt emot "Gröna kiosken" fanns Axel Berndts Pappers och Tobakshandel. Detta lilla varuhus saluför-

Mitt smultronställe

DAHLMANS TRÄVAROR. (FOTO: WIBORGH)

de utöver papper och tobak allt mellan himmel och jord. Hur kunder och alla varor fick plats i denna lilla butik är mig en gåta. I sortimentet ingick samtliga veckotidningar och de flesta dagstidningar, hygienartiklar; tvålar utformade som seriefigurerna Kronblom och Malin och August och Lotta. Herr- och damstrumpor, sybehör, leksaker och godis var frekventa varor. Var man i behov av någon udda vara gick man till Berndts och i de flesta fall fick man det man för tillfället var i behov av och behövde således ej gå ned till sta'n. Just detta att inte behöva gå ned till sta'n uppskattade en yngling en julaftonsförmiddag inne

i Berndts kiosk. Han frågade efter några jultidningar, som han förmodligen skulle ge i julklapp. Tidningarna fanns givetvis och den unge mannen replikerade; "Det var bra det att jag inte behövde gå till sta'n, för idag på julafton är alla bokhandlare fulla." Förhoppningsvis menade han, att butikerna var överfyllda av kunder.

Berndts kiosk, som man sa i vardagslag, var också en samlingsplats för social samvaro. Kristinehamns-Posten erbjöd en något billigare prenumeration genom att hämta tidningen på utlämningsställe. Berndts var ett sådant ställe. Måndags-, ons-

dags- och fredagseftermiddagar samlades många pensionärer mest f.d. järnvägare och KMW:are någon halvtimme innan tidningens ankomst. När så tidningsbudet kom med en diger packe lokalnyheter gjorde sig Ragnar Berndt ingen brådska med utdelningen. Nej han vände ryggen mot kunderna och ögnade igenom tidningen sida för sida och kommenterade vad som timat i staden sedan sist. De eftermiddagslediga fann sig i detta, men när de aktiva KMW:arna efter arbetsdagens slut på hemväg skulle lämna in tipset och hämta tidningen försökte de skynda på Ragnar men han lät sig ej stressas. Ofta kom då brodern och inne- ▶

havaren Axel till undsättning och då gick expedieringen undan under gemytliga samtal. Så var det också detta med penninglottförsäljningen hos Berndts den 15:e i varje månad. Ofta var det kö före öppningsdags. Antalet lotter var tydligen begränsat och det hade spritt sig att Berndts var en turbutik, eftersom många högvinster gick dit. Därför letade sig många "utsocknes" t. o. m. från Fältet och Djurgården upp till Villastan för att pröva lyckan hos fru Fortuna.

Tänk om man varit framsynt och bevarat denna lilla butik. Den skulle ha platsat bra på Norra Torget, som ex.vis souvenirkiosk i stället för de fula betongklossarna som idag står där.

Strax norr om Berndts kiosk stod "Konsumhuset" med speceri-, charkuteri- och mjölkaffärer. Petrus Nilsson var föreståndare. På sin fritid var han passionerad sportfiskare. Under ett par sommarmånader 1947, då jag var springpojke i hans butik ingick det att jag på kvällen efter en regnig dag skulle gå ned till järnvägsparken för att plocka dagmask åt honom. Dessbättre blev det inte så ofta eftersom sommaren 1947 var den torraste i mannaminne. I gott minne har jag Petrus' biträde, den lilla timida damen Elin Johansson, som i vit rock och likaledes vit virkad mössa på huvudet alltid lika älskvärt betjänade sin kundkrets. Hon var så ytterligt tacksam för varje vara hon fick sälja. För varje förnödenhet hon radade upp på disken kom det "tack för det". När hon tagit emot betalningen och överlämnade det gröna kvittot till kunden utbrast hon för det mesta, "tack så hjärtligt, av hjärtat tack". Det behövde inte vara storinköp hon var så tacksam över. Samma fras kom ofelbart om det endast gällde försäljning av en tändsticksask eller 5 öre jäst. Såväl i speceri- som charkuteriavdelning såldes det mesta i lös vikt, mjöl och strösocker vägdes upp och fläskkotletterna höggs medan kunden såg på och bestämde tjockleken. Märk väl att under hela krigstiden och flera år efter krigsslutet skulle kuponger klippas för de flesta varor. Priset för det inköpta räknades ut för hand och för att alltid ha blyertsen till hands placerade man den bakom örat. Det tog sin tid och som ung grabb, som gick ärendet åt sin mamma blev man ofta irriterad på tanter som aldrig kunde bestämma sig för vad de skulle ha.

Så hade Konsum även egen mjölkaffär, vars ingång var på husets gavel. Här öste den blida Ebba Abbelin upp mjölk ur femtioliterflaskor av plåt med liter- och halvlitermått i kundernas medhavda plåt-, aluminium- eller emaljflaskor – inte sällan hände del att närboende kom med tillbringaren i handen för att fylla på mjölkbehovet. Mjölkaffären hade en speciell blandad doft av nybakat bröd och lagrad ost, som också salufördes.

Som smågrabb var det roligt att titta på olika affischer, som fanns uppklistrade på väggarna i butikerna. I Konsum vill jag minnas en färgglad plansch av två herrar som tog varandra i hand med devisen: "Ej tjäna på andra, men tjäna varandra." Att det var allvarstider kunde man i många butiker förstå av den numera nostalgiskt kända affischen med ett utlagt puzzel där den felande biten hålls tryckt mot bröstet på en man och testen: "Spionen lägger puzzel, behåll din bit, håll tyst med vad du vet!" och så den blågula tigern som säger: "En svensk tiger."

På andra sidan gatan mittemot konsum fanns Holger Gustafssons bageri inrymt i källarplanet. Där doftade det alltid nybakat bröd och kunderna betjänades av två alltid lika glada som rättframma systrar. En vårvinterdag på 40-talet utbröt en häftig brand i en lägenhet på andra våningen. Jag minns inte om det

RADIOAFFÄREN. (FOTO: ERIK STENARSSON)

var en tisdag, men vi skolbarn på Hacklehem var bekymrade hur det skulle gå med fettisdagsbullarna och i övrigt bageriets fortbestånd. Dessbättre släcktes branden snabbt och bageriet bakade sina läckerheter som om ingenting hänt. Apropå fettisdagsbullarna, så tjuvstartade man aldrig. Första tisdagen i fastan var premiärdag- det tummade man aldrig på. Priset var 25 öre och bullarna smakade gott i halvvarm mjölk även om grädden under krigsåren inte var äkta vispgrädde.

Så förflyttar vi oss till det hus, som uppfördes 1937 med butikslokaler i källarplanet och bostadslägenheter i två plan. Vid

södra gaveln gick man ned till C O Werners speceriaffär där han tillsammans med sin hustru Valborg tog emot sina kunder. Carl-Otto Werner var en ärlig affärsman som inte ville pracka på sina kunder tvivelaktiga varor. Det hände, att han svarade, när man frågade hur ett nytt kaffesurrogat smakade: "Det är inte gott så köp det inte. Naturligtvis litade man helhjärtat på honom, när han rekommenderade någon vara.

På norra gaveln gick nian ned till Oscar Anderssons sportaffär. Det var nog för oss smågrabbar den mest exklusiva affären på hela Eldaregatan. Där fanns senaste modellerna av häftiga

cyklar s.k. "pjattcyklar". Lika så kunde de mest moderna bandyrören inköpas, om man hade tillräckligt med pengar och det hade man ju inte. Men alltid hade man råd till en bandyboll eller klubba.

En butik, som man som ung grabb inte var särskilt förtjust att gå ärendet till, var Bröderna Lindströms Charkuteriaffär. Ingalunda beroende på otrevlig personal. Tvärtom Ivar Lindström och hans medarbetare var vänligheten själv och dessutom mycket skickliga charkuterister. Nej obehaget bestod i att det alltid blev lång väntetid innan man kunde lämna butiken med de inköpta ►

varorna. Det var alltid mycket folk hos Lindström, mest tanter, och de hade mestadels svårt för att bestämma sig vad de skulle ha. Det var ett evigt parlamentering om kalvsteken och fläskkotletterna. Köttfärsen skulle vara extramalen d.v.s. malen två gånger. Idag beundrar jag biträdenas tålmod. De visade aldrig irritation.

Då och då försökte någon smita före de andra och felaktigt hävdade att det var deras tur, men det togs inte nådigt upp av de andra kunderna. En tant minns jag, hade satt i system för att reducera väntetiden att så snart hon kommit in i butiken be personalen lägga undan ex.vis tre fläskkotletter, som hon senare under dagen skulle hämta. Så begav hon sig till mjölkaffären och lämnade in sin mjölkflaska och bad något biträde där att fylla på 3 liter mjölk, som hon likaledes skulle hämta senare. Så skyndade hon tillbaka till charkuteriaffären och undrade om hon kunde hämta kotletterna. Givetvis var de inte huggna. Biträdet bad den kund hon expedierade om ursäkt för att expediera den beställande damen. När så kotletterna var paketerade kom tanten på att när hon ändå var i butiken så skulle hon ha allsköns smörgåsmat och gud vet allt. Så var det dags att återvända till mjölkbutiken, där samma procedur upprepades. Tricket uppmärksammades emellertid och en dag tog en annan kund itu med oskicket och tanten fick hädanefter finna sig i att vänta på sin tur – förmodligen till personalens förnöjelse. Det fanns ytterligare en bidragande faktor till tidsutdräkt i köttaffären. Den snälle och genomhederlige Ivar Lindström tyckte ibland att sluträkningen på de inköpta varorna blev alltför hög. Han kontrollräknade vara för vara både en och två gånger och kunde mestadels konstatera att han räknat rätt, men det rörde sig om dyra varor, och det var inte utan att han nästan bad om ursäkt för de höga priserna.

Så en liten bit längre norrut på gatan fanns Elfmans Herr- & Damfrisering. Eric Elfman skötte herrsalongen medan hans fru tog hand om damernas hår. Jag minns att Elfman i ett rum innanför salongen hade stora akvarier och burar med exotiska fåglar, och det var ju alltid roligt att ta en titt in i detta rum. Inte nog med det zoologiska inslaget, han hade även ett ishockeyspel. När det var dags för hårklippning tog man med en kompis och hoppades att det var mycket väntande folk i salongen, så att man hann med några spel. Under mina tidiga tonårsår ansade jag håret mycket ofta av lättförståeliga skäl. Eric Elfman hade snett över gatan en konkurrent i Astas Rak- och Frisersalong. Dit gick man gärna en lördagseftermiddag, när det var dags för klippning. Då kunde man ofta tjäna en och annan femtioöring. Inte genom rabatt, utan det förhöll sig så, att många KMW:are efter arbetets slut på lördagmiddag ofta kom från badhuset, rentvagna efter arbetsveckans slut, direkt till Asta för att bli rakade. Det kändes nog som litet lyx att bli "tilltvålrad" och "renrakad" av den charmfulla Asta. De flesta ville komma i stolen så fort som möjligt och då hände det att man fick frågan: "Får jag gå före dig, så får du en femtioöring till bio i morgon?" Naturligtvis gick man med på detta erbjudande.

Vägg i vägg med salongen fanns Walther Hults Speceriaffär. Där var jag dock sällan eftersom vår familj var stamkund hos Werner. Hult och hans fru minns jag dock som glada och vänliga människor och de hade många trogna kunder bland Villasta'ns folk. Tredje affären i fastigheten var Mejeriföreningens mjölkaffär. Där basade Maj Persson, och hon var bekant i familjen så vi

sa alltid att vi skulle gå till Maj och köpa mjölk. Som nybörjare i läsekonsten, stod jag en gång avstavade mig fram på ett inomglas inramat dokument. Det var förmodligen något utdrag ur hälsostadgan. Som rubrik i stora bokstäver stod "Kungl Maj:ts förordning". Jag funderade över betydelsen och frågade vid hemkomsten om Maj var kunglig.

Som sista utpost på den merkantila Eldaregatan fanns Karlströms Handelsträdgård. Kanske var adressen Hacklehemspan men övergången var flytande så jag räknar denna verksamhet till Eldaregatan. Som jag minns var det mest soppgrönsaker man handlade där, färsk grönsallad med olika dressing hade inte slagit igenom, åtminstone inte i mitt hem. Runt midsommar kom i alla fall jordgubbarna. De första var dyra – en hel krona kostade en liter. Så sjönk priset till 75 öre för att i slutet på säsongen vara nere i 50 öre. Vad jag också förknippar med Karlströms var deras stora svarta Newfoundlandshund King. Han gick för det mesta lös och gjorde sina raider runtom i Villasta'n. Det hände att han kom lufsande på en stig i Hacklehemsskogen och kunde då nästan skrämman slag på folk som inte kände King. Han var dock from som ett lamm.

Inledningsvis skrev jag "Lyckliga gatan finns inte mer". Givetvis var inte 40- och 50-talen en enda lycklig solskensdag som det står i en barnvisa. 40-talet överskuggades av det fruktansvärda krig som rasade kring våra knutar. Ransoneringen på så gott som alla livsförnödenheter var för de flesta ett evigt bekymmer.

Fattigdomen var i många hem mycket påtaglig. Många familjeförsörjare låg under kriget inkallade och familjepeningen var knapp. Sociala skyddsnet var nästan obefintliga. För affärsidkarna var heller inte livet alltid en dans på rosor. Av humanitära skäl lämnade de ofta krediter som mängden gång resulterade i förluster.

När så välståndet ökade och de utbyggda socialförsäkringarna gav trygghet, kunde man kosta på sig något, som man kanske aldrig kunnat drömma om som t. ex att köpa bil, resa utomlands, kosta på sig ett och annat, som inte alltid hörde till livets nödtröft, i och med detta växte stormarknader och varuhus upp, som sopade bort de små butikerna. Kanske de är på väg tillbaka som specialaffärer, som komplement till de stora jättarna. Jag hoppas då att en och annan hittar vägen till vad som en gång var Eldaregatan.

Var tid har sina sorger och glädjeämnen. Snart kommer dagens unga att se tillbaka på den tid som nu är med nostalgi och förhoppningsvis glädje.

Nedtecknat ur minnet juni 2001

Erik Dahl är kristinehamnbo, varit anställd som administratör vid Värmlands Lantmän, lokalhistoriker.